

Norra Mos

Säbylundsboplatsen

Arkeologisk utredning

Fornlämning Kumla 156:1–3
Norra Mos 1:1 m.fl.
Kumla socken
Kumla kommun
Närke

Jenny Holm

Norra Mos

Säbylundsboplatsen

Arkeologisk utredning

Fornlämning Kumla 156:1–3

Norra Mos 1:1 m.fl.

Kumla socken

Kumla kommun

Närke

Jenny Holm

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2010

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-7453-026-1

Tryck: Just Nu, Västerås 2010.

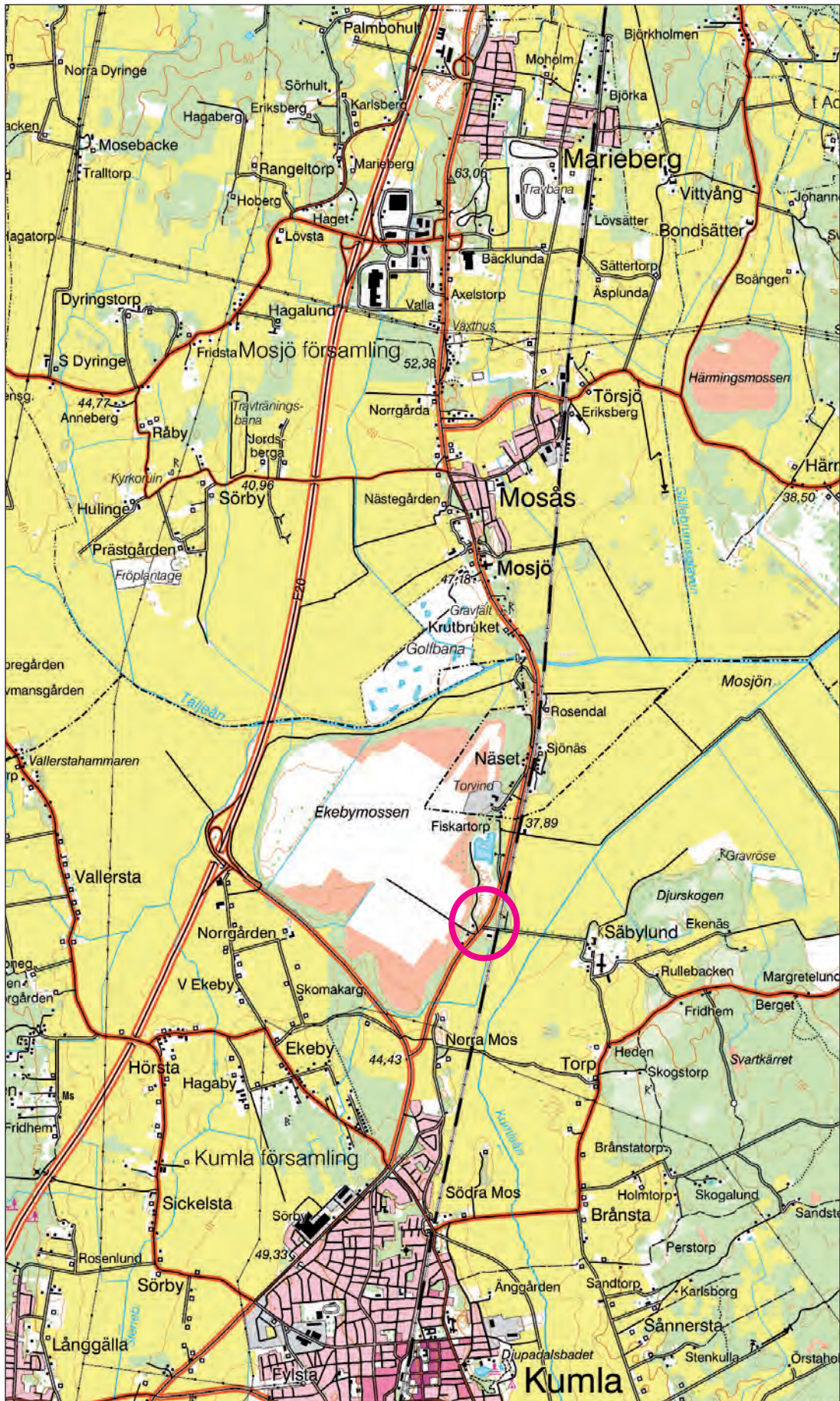
Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning.....	5
Bakgrund	5
Målsättning och metod.....	7
Undersökningsresultat.....	8
Tolkning och utvärdering.....	9
Referenser.....	9
Tekniska och administrativa uppgifter.....	10

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Bilaga 2. Fyndtabell

Figur 1. Undersökningsplatsens läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan för Örebro län. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Vid utredningen kunde konstateras att ytterligare delar av bopplatsen Kumla 156:1–3 fanns bevarade i norra delen av utredningsområdet. Här framkom ursprunglig markyta med spridda skärvstenar och en keramikskärva av förhistorisk karaktär togs tillvara.

Inledning

På grund av planerad nybyggnation av potatislada intill Kumla 156:1–3, en större stenåldersbopplats, förordade länsstyrelsen att en arkeologisk utredning skulle göras.

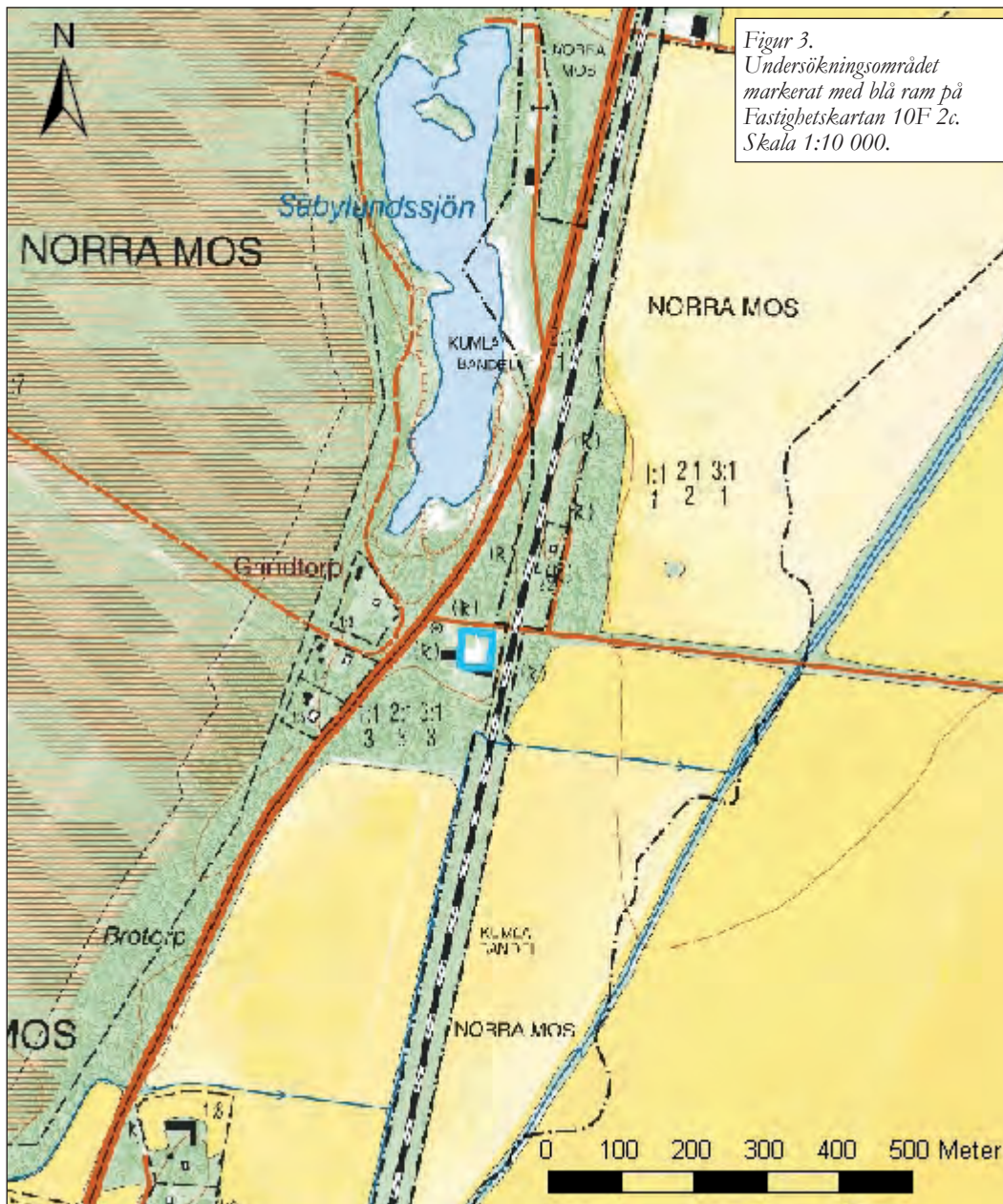
Säbylunds bopplatsen ligger på Kumlaåsens östra sida, på en mot Mosjöbotten utskjutande höjd (figur 1). Området utgörs av skogsmark men präglas främst av spår efter sentida aktivitet, där äldre och nyare vägar, vändplaner, järnvägen och flera byggnader lämnat märken i landskapet.

Bakgrund

Bopplatsen är känd sedan 1950-talet då Sten Florin, i samband med kvartärgeologiska studier i området, noterade förhöjda fosfatvärden på Kumlaåsen. Florin grävde även några mindre provrutor på omse sidor om banvaktarstugan öster om järnvägen. Här framkom flera små keramikskärvor helt utan dekor, men som Florin bedömde utifrån jämförelser med andra fynd, troligen skulle ses som tidigneolitiska (Florin 1961). Bopplatsens avgränsning utgick ursprungligen utifrån resultatet från provgropsgrävningen och kom att omfatta en cirka 100×20 (N-S) meter stor yta öster om järnvägen, mellan Säbylunds hållplats i norr och vägen in mot Säbylunds gård i söder. Ett område väster om landsvägen, där resultatet av Florins fosfatanalys gjorde det troligt att ytterligare boplatsslämningar stod att finna, ingick också i bopplatsen

Figur 2. Översikt över utredningsområdet, sett från sydöst, med de träddungar där delar av Kumla 156 fynd bevarad. Foto Jenny Holm.

Under sent 1990-tal gjordes ett antal arkeologiska utredningar i området, dels för ny fjärrvärmekulvert mellan Örebro och Kumla och dels för planerad ombyggnad av järnvägsövergången, då det konstaterades att boplatsen täckte en betydligt större yta (Pettersson 1998, 1999 & 2000). Boplatsens utsträckning kom därefter att omfatta hela ytan öster om järnvägen fram till Mosjöns forna strand, 440×10-75 (N-S) meter, och en 230×10-50 (N-S) meter stor yta längs östra sidan av landsvägen i väster. Sammantaget kan boplatsen ursprungligen ha berört en uppemot 40 000 m² stor yta. De boplatslämningar som då framkom karaktäriserades av skärvstenar i mindre ansamlingar och utspridda över ytan, samt av enstaka kvartsavslag. En större anhopning av slagen kvarts fanns i hörnet öster om landsvägen och söder om avtagsvägen mot Säbylunds gård. Ytan med slagen kvarts slutundersöktes i samband med bygget av ny fjärrvärmekulvert 1999, då också en grav från vendeltid kom att undersökas intill landsvägen något längre norrut. (Graner m.fl. 2002, Holm 2005). Olof Pettersson nämner även ett stolphål intill järnvägen i anslutning till aktuellt utredningsområde (Pettersson 2000).

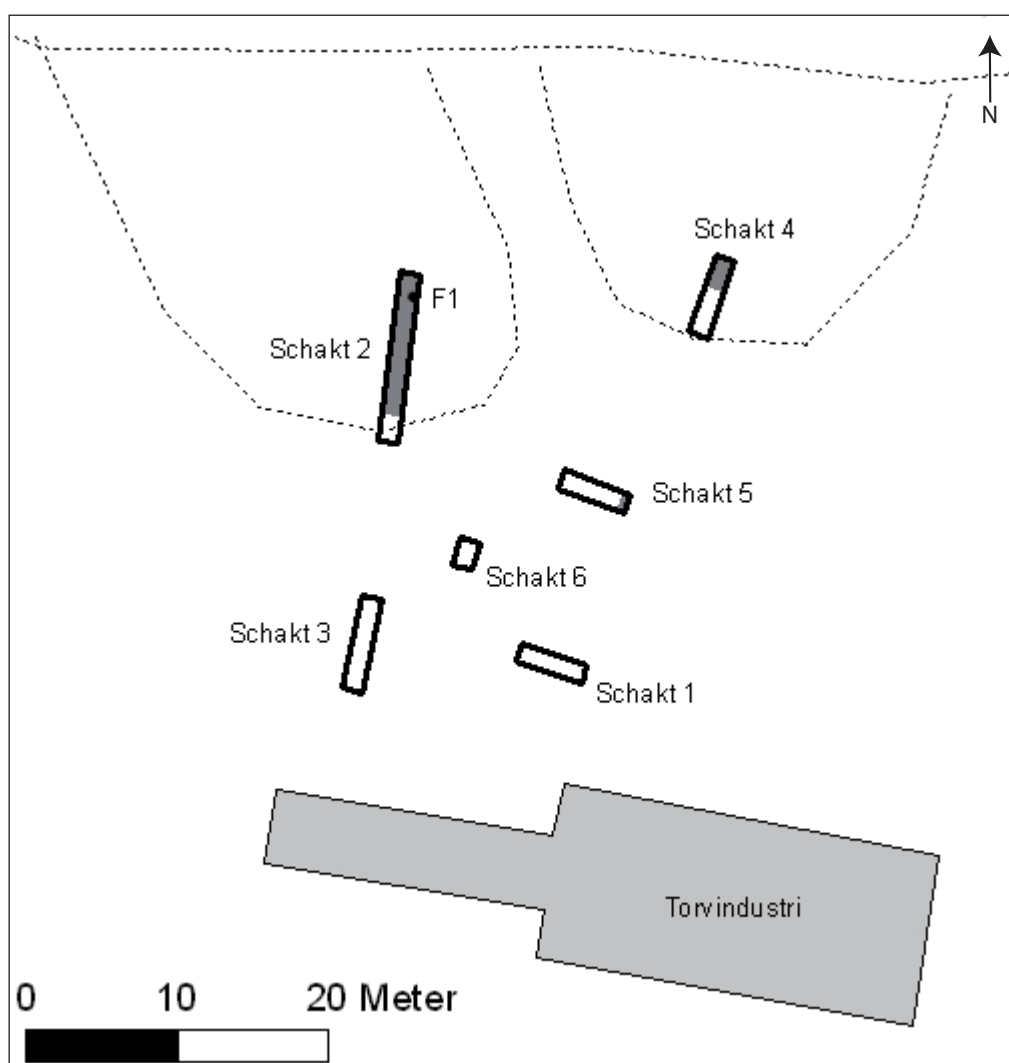
Området för den arkeologiska utredningen ligger mellan de ytor, intill landsvägen i väster och ner mot Mosjön öster om järnvägen, där redan konstaterats att fornlämning finns bevarad. Sannolikheten för att boplatsen ursprungligen skulle ha sträckt sig också över denna yta är stor. Frågan var närmast i vilken grad torvindustrin, och däromkring anlagda vägar med mera, påverkat fornlämningen.

Målsättning och metod

Syftet med utredningen var att fastställa om fornlämning fanns inom exploateringsområdet. I första hand kunde delar av Säbylunds boplatsen, Kumla 156:1–3, förväntas vara bevarade inom den yta där nytt potatislager planerades.

Utredningen gjordes med maskingrävda sökschakt där vegetationsskikt, eller asfalt, och påförda massor grävdes igenom skiktvis. I de fall orörd äldre markyta fanns under dessa lager handrensades denna och jorden i mindre enheter, cirka 0,5x0,5 meter stora, sållades genom handsäll med 3 millimeters maskstorlek.

Dokumentationen bestod av inmätningar av schakt och fynd med GPS, fotografier samt beskrivningar av de iakttagelser som gjorts.

Undersökningsresultat

Bevarade delar av Kumla 156:1–3 fanns i norra delen av utredningsområdet: inom ett par trädbevuxna ytor omgivna av vägar, och på en liten yta under asfaltplanen framför torvindustribyggnaden. Lämningarna är av samma karaktär som tidigare iakttagits inom Säbylundsboplatsen, spridda skärvstenar och enstaka fynd. Här utgörs fynden av en ensam keramikskärva. Skärvan är liten och odekorerad och kan inte dateras närmare än till förhistorisk tid. Den ursprungliga markytan urskildes som ett lager av fast ljusgrå sand, till skillnad från påförda lösa massor och underliggande mindre sammanbakad gulbeige sand.

På den öppna ytan norr om torvindustrin fanns ett äldre markskikt, med fynd från mitten av 1900-talet, som senare täckts över av med grus och asfalt. Den förhistoriska marknivån var bortschaktad över större delen av den öppna planan.

Figur 5. Schakt 2 där den skärvstenströdda äldre markytan syns som en ljusa sand i bortre delen. Foto från söder, Jenny Holm.

Figur 6. Del av skaktkanten i schakt 5 där den äldre markytan, synlig som ett grått skeikt i stratigrafien, skärs av en sentida nedergrävning. Foto från söder, Jenny Holm.

Tolkning och utvärdering

Utredningen visar både att delar av Säbylundsboplatsen finns bevarade vid platsen för det planerade potatislagret och att delar av ytan är förstörd av olika aktiviteter i historisk tid.

Länsstyrelsen i Örebro län äger att besluta om fortsatta åtgärder i ärendet. Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen föreslår att den planerade exploateringen antingen flyttas längre söderut, så att endast redan förstörda ytor berörs, eller att de nu påträffade lämningarna undersöks i sin helhet.

Referenser

Florin, S., 1961. *De äldsta skogarna och det första åkerbruket. Kumlabygden I*. Utgiven av Kumla stad och Kumla landsförsamling genom Jonas L:son Samzelius. Kumla.

Graner, G., Holm, J. och Hårding, B., 2002. UV Bergslagen, rapport 2001:27. Arkeologiska förundersökningar och en slutundersökning. *Vid Mosjöns västra strand. Från stenålder till efterreformatorisk tid längs fjärrvärmeledningen mellan Kumla och Örebro*. Lövsta, RAÄ 117, Järnväggsgatan, Kumla sn; Smedstorp, RAÄ 170:1, Kumla stad 2023, 2025A, Kumla sn; Säbylund, RAÄ 156:3, Norra Mos 1:1, 2:2, 3:1 och Kumla bandel 2:1, Kumla sn; Bollplan, RAÄ 54, Törsjö 10:1, Mosjö sn; Närke. Dnr 422-6130-1999. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, Örebro.

Holm, J., 2005. Neolitiska slagplatser för kvarts. Exempen Högby och Säbylund. I: *Neolitiska nedslag, arkeologiska uppslag*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter No 59.

Pettersson, O., 1998. *Arkeologisk utredning. Fjärrvärmeledning mellan Örebro och Kumla. Närke, Örebro stadsområde, Mosjö och Kumla socknar*, Dnr 421-1075-1998. UV Mitt, rapport 1998:61

Pettersson, O., 1999. Kompletterande arkeologisk utredning. *Fjärrvärmeledning mellan Örebro-Kumla. Närke, Kumla och Mosjö socknar, RAÄ 156:3, 170:1 och 56*. UV Mitt, rapport 1998:101.

Pettersson, O., 2000. *Arkeologisk utredning. Ombyggnad av järnväg och lokalvägar mellan Södra Mos och Täljeån. Närke, Kumla och Mosjö socknar*, Dnr 421-03600-1999. UV Bergslagen, rapport 2000:9.

Tekniska och administrativa uppgifter

KM projekt nr:	KM10063
Länsstyrelsen dnr:	431-02543-2010
Undersökningsperiod:	3-4 juni 2010
Arkeologtimmar:	12 timmar
Maskintimmar:	12 timmar
Exploateringsyta:	2 500 m ²
Personal:	Jenny Holm
Belägenhet:	Norra Mos 1:1 m.fl., Kumla socken, Kumla kommun, Örebro län, Närke
Ekonomisk karta:	10F 2c
Koordinatsystem:	RT90, 2,5 gon V
Koordinater:	X 6 560 130, Y 1 462 560
Höjdsystem:	-
Inmätningmetod:	GPS
Dokumentationshandlingar:	Förvaras hos Örebro läns museum.
Fynd:	F1, en keramikskärva, förvaras på KM i väntan på beslut om fyndfördelning.

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Stratigrafi	Anläggningar	Fynd	Anmärkning
1	5	1,6	0,35	Asfalt 0,05 meter, följt av påförd grå sandig grus 0,05–0,12 meter, därunder påförd beige sand 0,08 meter, därunder mörkbrun grov sand 0,05–0,07 meter, och underst orange grov sand.			Det mörkbruna lagret innehöll tegelbitar och kan ha utgjort markyta under 1900-talet.
2	12	1,6	0,55	Vegetationsskikt 0,2 meter, följt av påförd gul sand och grus 0–0,25 meter, därunder ursprunglig markyta bestående av fast ljusgrå sand 0,1 meter, och underst gulbeige sand.	Spridda skärvtstenar förekom i större delen av schaktet.	F1, keramik	I södra änden var den äldre markytan bortgrävd.
3	7	1,6	0,4	Asfalt 0,05 meter, följt av påförd grå sandig grus 0,05–0,1 meter, därunder brun till svart flammig grov sand 0,05–0,27 meter, och underst beige till orange sand.			Det flammiga lagret innehöll spik och tegelbitar och kan ha utgjort markyta under 1900-talet.
4	6	1,6	0,8	Vegetationsskikt 0,1 meter, följt av påförd grå grus 0,1–0,3 meter, därunder äldre vegetationsskikt 0,05 meter, därunder påförd ljus sand 0–0,3 meter, därunder i sin tur ursprunglig markyta bestående av fast ljusgrå sand 0,1 meter, och slutligen underst gulbeige sand.	Enstaka små skärvtstenar förekom i slänten i den äldre markytan.		I den påförda sanden fanns tegelbitar, buteljglas, kox, spik och bult av järn, samt bitar av takbeläggning av asbest. Lagret med 50-talsfynd släpper från den ursprungliga markytan.
5	5	1,6	0,4	I östra delen: påförd hårt packad grå sandig grus 0,12 meter, följt av påförd mörkt brun till svart flammig sand 0,14 meter, därunder ursprunglig markyta bestående av fast ljusgrå sand 0,07 meter, och underst gul sand. I västra delen: asfalt 0,05 meter, följt av påförd grå sandig grus 0,18 meter, därunder påförd ljus lös sand 0,06–0,1 meter, och underst gulbrun sand.	En skärvtsten på den ursprungliga markytan.		I den påförda sanden, både den mörka och den ljusa lösa fanns tegelbitar.

Schakt	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Stratigrafi	Anläggningar	Fynd	Anmärkning
6	3	1,6	0,3	Asfalt 0,05 meter, följt av påförd grå sandig grus, därunder fläckar av mörkbrun sand 0–0,05 meter, och underst orangebeige sand.			Tegelbitar förekom i den mörka sanden kan ha utgjort markyta under 1900-talet.

Bilaga 3. Fyndtabell.

Fyndnr	Sakord	Material	Egenskap	Vikt, gr	Antal	Fyndomständighet	X	Y
1	Kärl	Keramik	Skärva	2	1	Sällning av äldre markyta	6560160,6	1462666,4